

Suomalaisen Aasian-tutkimuksen kunniakas historia

Klaus Karttunen: Mooseksen kirjoista kungfutselaisuuden klassikoihin ja Jerusalemissa Siperian tundralle. Aasian-tutkimuksen vaiheet Suomessa. Suomen Itämaisen Seuran suomenkielisiä julkaisuja 38, 2011. 634 s.

Klaus Karttunen, Helsingin yliopiston Etelä-Aasian tutkimuksen professorin, teos suomalaisen Aasian-tutkimuksen historiasta on ollut mittava urakka jo siksi, että teoksen aikaväli ulottuu keskiajalta aina vuoteen 2009. Karttunen tehtävää ei ole helpottanut, että maantieteellisen Aasian kulttuurien lisäksi hän on sisällyttänyt teokseensa myös Euroopan puoleisen Venäjän turkkilaiskansat, Siperian, Venäjän Amerikan, Kaukasian ja islamilaisen Pohjois-Afrikan. Kokonaisuuden ymmärtämiseksi nämä lisäykset ovat olleet kuitenkin välttämättömiä. Tällainen kirja vaatii pitkäaikaisen asiaan paneutumisen.

Teoksella on luonnollisesti edeltäjänsä, joita ovat laatineet orientalistit kuten Harry Halén ja Pentti Aalto sekä monet kirkkohistorioit-

sijat ja eksegeetit. Nyt tarkasteltavana olevaa suomalaisen Aasian-tutkimuksen kaltaista kokonaisuuttä ei ole kuitenkaan koskaan aiemmin julkaistu, ja se täydentää hyvin hänen 1992 ilmestynyttä eurooppalaisen Aasian tutkimuksen vaiheita käsittelevää teostaan.¹

Karttunen näkökulma on ensisijaisesti oppihistoriallinen. Pää- ja alalukujensa johdannoissa hän selvittää tosin usein Aasian-tutkimuksen aatehistoriallista taustaa, eri tieteenalojen historiaa ja erityisesti Suomen yliopistolaitoksen kehitystä. Painotus oppihistoriaan on tuonut teokseen voimakkaan bibliografisen näkökulman. Julkaisut kuten Turun Akatemian väitöskirjat ja myöhempien aikojen tieteelliset artikkelit on esitelty sivumääriä myöten. Karttunen on kaivanut esiin jopa koulujen vuosikertomuksissa julkaistuja artikkeleita. Teosta lukiessa tuleekin välillä mieleen salapoliisin työ. Karttunen on myös todella lukenut lähteitään ja joutuu monessa kohdin oikomaan muun muassa *Kansallisbiografian* ”elämäkertureita”.

Esipuheessaan Karttunen ilmoittaa, että hän ei tarkastele *orientalismia* Edward Saidin postkolonialistisen diskurssin hengessä. Mielestäni hän ohittaa liian pikaisesti Saidin esiin nostamat kulttuuriset erot ja yhteenörmäykset kiittämällä ne pikemminkin läntisten orientalistien säätyennakkoluuloiksi. Toisaalta saidillaisten tai muiden samankaltaisten lähestymistapojen hyödyntäminen olisi siirtänyt

teoksen painopistettä oppihistoriasta aatehistoriaan. Mikä tärkeintä, Karttunen teoksesta ilmenee selkeästi, miten kristinusko ja juutalaisuus ja samalla pyhät kielet ovat syntyneet pääosin Euroopan ulkopuolella ja miten tällä ulkopuolisuudella on ollut ja on edelleen voimakas vaikutus länsimaiseen kulttuuriin.

Karttunen teos etenee kronologisesti, ja se on jaoteltu kuuteen päälukuun, jotka on otsikoitu laavasti keskiaikaan, imitaation aikaan (1520–1730), provinsialismin aikaan (1730–1830), kenttätyön ja kansainvälisyyden aikaan (1830–1917), kansalliseen aikaan (1917–1970) sekä modernisaation ja ekspansionismin aikaan (1970–). Karttunen ilmoittaa, että kausijako on luotu teosta varten pitäen silmällä erityisesti itämaisten kielten tutkimuksen ja opetuksen kehitystä. On ymmärrettävää, että teoksen keskiaikaa käsittelevä johdantoluku on lyhyt. Ainoa tunnettu ”suomalainen”, jonka ylipäättänsä tiedämme olleen Euroopan ulkopuolella, oli Jerusalemin-kävijä, Turun piispa Maunu Tavast 1420-luvulla. Keskiajan yliopistojen curriculumiin sisältyi kuitenkin monenlaista Aasian-tietämystä, ja 1300-lukua on pidetty läntisessä kristikunnassa Aasiaa koskevan

1. Klaus Karttunen, *Itää etsimässä. Eurooppalaisen Aasian-tutkimuksen vaiheita*. Yliopistopaino 1992, u.p. 1994.

matkakirjallisuuden vuosisatana. Suomen osalta lähteet kuitenkin puuttuvat, emmekä tiedä, lukio täällä kukaan esimerkiksi Marco Polon matkakertomuksia.

Imitaation aikakaudella (1520–1730) tapahtui merkittävä muutos, kun Raamattua alettiin reformaation vaikutuksesta tutkia alkukielillä. Heprea ja Uuden testamentin kreikka olivat tietenkin keskeisessä asemassa, mutta arameallakin oli sijansa, sillä jotkut Vanhan testamentin kirjat kuten Daniel ja Esra on kirjoitettu tällä kielellä. Myös idän kristittyjen tärkein kirkkokieli, aramean murre syyria, otettiin yliopistojen opetusohjelmaan. Turun Akatemiassakin pyhien kielten professori opetti kreikkaa ja hepreaa ja 1700-luvulta lähtien myös muita seemiläisiä kieliä.

Provinsialismin aikana (1730–1830) tiede alkoi Karttusen mukaan ”vapautua teologian ristuksesta” ja kriittinen raamatuntutkimus alkoi saada vähitellen jalansijaa. (Karttusta näyttää ärsyttävän niin luterilainen puhdasoppisuus kuin kaikenlainen fundamentalismikin.) Turun Akatemiassa alettiinkin keskustella 1740-luvulla, oliko kaikkien opiskelijoiden välttämätöntä oppia heprean perusteet. Tuolloin käynnistyi myös arabian kielen ja kulttuurin (arabistiikka) opetus ja jopa islamilainen numismatiikka. Ensimmäinen varsinainen arabisti Pehr Malmström luennoi vuosina 1794–1795 Korraanin kahta ensimmäistä suuraa. Arabistiikan motiivina eivät kuitenkaan olleet islamilaisen kulttuurin tuntemus tai käytännön syyt kuten usein jo muualla Euroopassa. Arabian kieli oli helppo havaita heprean sukulaiskieleksi, ja siten se saattoi olla avuksi pyhän kielen ymmärtämisessä. Mainittakoon, että Suomessa ensimmäinen Kiinaa koskeva opinnäyte on vuodelta 1749 ja persiaa opetettiin ensimmäisen kerran yliopistossa 1820-luvulla.

Kenttätyön ja kansainvälisyyden aikana (1830–1917) yliopisto alkoi muuttua vaatimattomasta maa-kuntayliopistosta humboldtilaiseksi sivistysyliopistoksi eikä se ollut enää ensi sijassa pappeja valmistava oppilaitos. Kyseessä oli myös ”suurten matkojen aikakausi”. Niitä tekivät muun muassa kansainvälisen arvostuksen saaneet M. A. Castrén, G. A. Wallin, Edvard Westermarck, G. J. Ramstedt ja C. G. Mannerheim. On hämmästyttävää, että Castrén ehti 39-vuotisen elämänsä aikana kerätä materiaalia kolmestakymmenestä useaan eri kielikuntaan kuuluvasta kielestä, ja hänen toimestaan tai hänen keräämänsä materiaalin avulla on laadittu kahdeksantoista eri kielen kieliovit.

1800-luvulla yliopistoon ilmaantui myös uusia oppialoja kuten indologia (sanskriitin tutkimus), altaistiikka (turkologia ja mongolistiikka) sekä Kaksoisvirtojenmaata tutkiva assyriologia, jolla on yhteydet Vanhan testamentin historiaan. Kiehtovana hahmona erottuu assyriologi ja semitisti Knut Tallqvist (1865–1949), joka ei pitänyt teologiiden uskonvarmuudesta. Tuleva piispa E. G. Gulin valitti myöhemmin, että hän oli joutunut Tallqvistin määräyksestä tekemään laudatur-työnsä ”Julmuudesta heprealaisissa sodankäyntitavoissa”. Tallqvistilla oli myös erittäin kielteinen näkemys hänen aikanaan niin suosituista rotuteorioista. Siihen liittyi hänen vuonna 1910 julkaisemansa kirjanen Juutalaiset ja me (myös ruotsiksi), joka oli voimakas kannanotto juutalaisten oikeuksien puolesta.

Kansallinen aika (1917–1970) Suomen irrottauduttua Venäjältä merkitsi aluksi kansainvälisyyden vähenemistä. Vähitellen yhteydet luotiin länteen ja Aasian-tutkimuksen alat vahvistuivat ja muotoutuivat uudelleen – erityisesti itämaiden kirjallisuus, assyriologia, indologia (myös romanitutkimus), altaistiikka ja uusina tutkimussuun-

tauksina Aasiaa tarkasteleva sosiologia, antropologia, uskontotiede ja arkeologia. Heprean ja eksegeetiikan välinen yhteys kehittyi edelleen, ja Itä-Aasian tutkimuskin sai alkunsa, vaikka ”lähetysaarnajat tekivät parhaansa parjatakseen japanilaista kulttuuria”, kuten Karttunen toteaa.

Nykyhetken ulottuva modernisaation ja ekspansion aika (1970–) on tuonut suomalaisen tutkimuksen piiriin lähes kaikki aasialaisperäiset keskeiset kulttuurit ja kielet. Vain kaukasologia on jäänyt ilman ainuttakaan oppinutta julkaisua. Lisäksi Kaakkois-Aasia on ollut jonkinlainen valkoinen läikkä siitäkin huolimatta, että vietnamilaisia on ollut jo pitkään Suomessa. Tärkein institutionaalinen uudistus on ollut Helsingin yliopistoon vuonna 1975 perustettu Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitos, joka on tosin saanut kärsiä 1990-luvun alun lamasta lähtien resurssipulasta, ja monet kehityssuunnitelmat kuten Vietnamin kielen opetus sekä virkojen vakinaistamiset ovat jääneet toteutumatta. Tällä hetkellä Helsingin yliopistosta ollaan ajamassa alas assyriologiaa, egyptologiaa, altaistiikkaa ja indoeuropeistiikkaa. Aikaisemmin niitä on ollut sentään varaa tutkia ja opettaa. Tällainen kulttuurivihamielinen asiointi koskee nykyään ikävä kyllä lähes koko Suomen yliopistomaailmaa.

Karttusen teokseen sisältyy mielenkiintoisia sivujuonteita kuten 1700-luvulla vallinnut oppiriita suomen ja heprean oletetusta sukulaisuudesta sekä ekskursion heprean kielen kouluopetukseen Suomessa. Ennen kaikkea Karttunen kuitenkin tarjoaa mainiot katsaukset lukuisista suomalaisista Aasian-tutkijoista ja heidän tuotannostaan aina 1500-luvulta lähtien. Joku häntä vähemmän asiansa osaava ja eritoten huonompi kirjoittaja olisi saanut teoksesta aikaan vain kuivakkaan ”puhelinluettelon”. Karttusen teos sitä

vastoin vilisee niin kiinnostavia kuin hauskojakin yksityiskohtia ja anekdootteja. Hän myös uskaltaa esittää kriittisetkin näkemyksensä monista Aasian-tutkijoista, mihin yhdistyy usein lempeä sarkasmi. Toisinaan tosin jyrähtää: esimerkiksi Aapeli Saarisalon kausi itämaisen kirjallisuuden professorina oli Knut Tallqvistin ja Jussi Aron välissä ”aallonpohja”.

Karttusen teos on eloisa kokonaisuus, mutta samalla myös erinomainen käsikirja ja hakuteos tarkkoine bibliografioineen sekä henkilö- ja aihehakemistoineen, ja kuuluu jokaisen suomalaisen Aasian-tutkijan ja miksei oppihistorioitsijankin käsikirjastoon.

– ANTTI RUOTSALA